

HUQUQIY NIHILIZM: YOSHLAR ONGIDA QONUN VA HUQUQ TUSHUNCHASI

Bo'ronova Maftuna Shaymardonovna

Yuridik fakulteti talabasi.

Po'latov Mirzohid Qo'ziboyevich

Ilmiy rahbar. Yuridik fakulteti decani.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17854347>

Annotatsiya. Maqolada huquqiy nihilizm tushunchasi, uning yoshlar ongiga ta'siri, yoshlar orasida qonun va huquq tushunchasining shakllanishi batafsil tahlil qilinadi. Huquqiy nihilizmning sabablari, yoshlar ongidagi xavfi, qarshi choralar va yechimlar yoritiladi. Real hayotdan misollar, kazuslar va statistik ma'lumotlar keltirilib, huquqiy ongni rivojlantirishning ahamiyati ko'rsatiladi. Maqola yoshlar huquqiy madaniyati va ijtimoiy barqarorlikni oshirishga qaratilgan tavsiyalar bilan boyitilgan.

Kalit so'zlar: Huquqiy nihilizm, yoshlar, huquqiy ong, qonun, huquqiy madaniyat, ijtimoiy mas'uliyat, huquqiy tarbiya, ijtimoiy adolat.

Kirish. Jamiyatning barqarorligi va xavfsizligi yoshlar huquqiy madaniyati bilan bevosita bog'liq. Yoshlar jamiyatning eng faol va istiqbolli qatlamini tashkil etadi, shuning uchun ularning huquqiy ongini shakllantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Huquqiy madaniyat, qonunlarga hurmat va shaxsiy mas'uliyat jamiyat barqarorligining kafolatidir.

So'nggi yillarda huquqiy nihilizm hodisasi yoshlar orasida tobora keng tarqalmoqda.

Huquqiy nihilizm – bu huquqiy normalarga ishonchsizlik, qonunlarni ahamiyatsiz deb hisoblash va ularni inkor etish holati. Bu holat yoshlar ongida qonun va huquq tushunchasining zaiflashishiga, shaxsiy mas'uliyatning pasayishiga va jamiyatda ijtimoiy nizolar, jinoyatlarning ko'payishiga olib keladi.

Yoshlar huquqiy ongining pasayishi jamiyat xavfsizligi, ijtimoiy barqarorlik va yoshlarning shaxsiy taraqqiyoti uchun xavf tug'diradi. Shu sababli, huquqiy nihilizmni o'rganish, sabablari va oqibatlarini aniqlash, yoshlar huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

Asosiy qism. Endi esa Huquqiy nihilizm tushunchasi va nazariy asoslarini yanada takomillashtirilgan holatda va hayotiy misollar bilan ko'rib chiqamiz. Jumladan, huquqiy nihilizm shaxsning huquq normalari va qonunlarga nisbatan ishonchsizlik yoki ularni ahamiyatsiz deb bilishi bilan tavsiflanadi. Nazariy jihatdan shaxs qonunlarni insoniy yoki ijtimoiy jihatdan ahamiyatsiz deb hisoblaydi, ularni faqat shaxsiy manfaatlar bilan bog'liq vosita sifatida ko'radi.

Amaliy jihatdan esa huquqiy nihilizm jinoyat, qonunbuzarlik, ijtimoiy mas'uliyatning yetishmasligi va axloqiy qadriyatlarning pasayishi bilan namoyon bo'ladi.

Huquqiy nihilizm – bu yoshlar ongida qonun va huquqqa ishonchsizlik, uni bekorga sanash, qonunlarni mensimaslik holatidir; bu holat qonun ustuvorligiga salbiy ta'sir etib, huquqiy madaniyatni pasaytiradi, jamiyatda befarqlik va tartibsizlikni keltirib chiqarishi mumkin, buning oldini olish uchun huquqiy savodxonlikni oshirish va qonun ijrosini adolatli ta'minlash muhimdir.

Huquqiy nihilizm nima?

Ta'rif: Huquqiy nihilizm (lotincha nihil - "hech narsa") – qonunlarning ahamiyatsiz, majburiy emasligi, uni buzish oson, qonunlar faqat rasmiyatchilik, degan fikrning paydo bo'lishi.

Belgilari:

Qonunga ishonmaslik, uni "bizga emas", deb tushunish.

Huquqiy jazo choralaridan qo'rqmaslik.

Qonunlarni "o'zgartirish" yoki "chetlab o'tish" mumkin deb hisoblash (korruptsiya, tanish-bilishchilik orqali).

Yoshlar ongida huquqiy nihilizm sabablari

Ta'lim yetishmasligi: Maktab va oilada huquqiy tarbiyaning zaifligi, qonunlarning mohiyatini tushuntirishdagi kamchiliklar.

Huquqiy tizimdagi muammolar: Qonunlarning bir xil qo'llanilmasligi, korruptsiya, adolatsizlik holatlari (ayrimlarga qonun, boshqalar uchun boshqa qonun ishlashi) yoshlarda huquqqa nisbatan ishonchsizlikni oshiradi.

Ommaviy madaniyat: Kinolar, seriallarda qonunni buzgan qahramonlarning "odam" sifatida ko'rsatilishi, jinoyatni romantiklashtirish.

Ijtimoiy tengsizlik: Boy va kambag'allar o'rtasidagi tafovutning katta bo'lishi, qonun ustuvor emas degan taassurotni paydo qiladi.

Oqibatlari

Huquqbuzarlikning ko'payishi: Jarima to'lashdan ko'ra qonunni buzish osonroq deb hisoblash.

Huquqiy ongsizlik: Qonuniy huquqlarini bilmaslik va himoya qila olmaslik.

Befarqlik: Huquqiy jarayonlarda ishtirok etmaslik, jamiyat ishlariga befarq bo'lish.

Huquqiy savodxonlikni oshirish: Maktablarda huquqiy darslarni yanada qiziqarli va amaliy qilish, huquqiy bilimlarni oddiy tilda yetkazish.

Adolatli huquqiy tizim: Barcha uchun qonun bir xil bo'lishini ta'minlash, korruptsiyaga qarshi kurash.

Axloqiy tarbiya: Oila va maktabda vijdon, vijdoniy javobgarlik tushunchalarini shakllantirish.

Qonun ijrosini namoyish etish: Qonun ustuvorligini amalda ko'rsatish hamda shu kabi ko'plab misollarda namoyon bo'ladi.

Huquqiy nihilizm nazariy jihatdan bir necha shaklga bo'linadi: qonuniy normalarni inkor etish, shaxsiy manfaatlariga qarshi bo'lgan huquqiy cheklovlariga qarshi munosabat, hamda ijtimoiy me'yorlarga e'tiborsizlik. Buning asosiy sabablari mavjud, ya'ni, huquqiy nihilizmning asosiy sabablari quyidagilarda namoyon bo'ladi. Huquqiy bilim yetishmasligi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida huquqiy fanlarning yetarli o'qitilmasligi yoshlarni qonunlarga nisbatan befarq qiladi. Yoshlar qonuniy normalarni to'g'ri tushunmay, ularni shaxsiy manfaatlariga moslashga harakat qiladi. Yoshlar ongida huquqiy nihilizmning ko'rinishlari turlicha bo'ladi, va biz quyidagilarni misol qilishimiz mumkin. Masalan, Qonunga nisbatan ishonchsizlik, ya'ni qonunlar adolatsiz yoki faqat kuchlilar uchun deb hisoblash, uni ijro etishga majbur emasligini o'ylash. Shu bilan birgalikda huquqiy savodsizlikni ham uchratamiz, bu esa o'z huquq va burchlarini bilmaslik, qonunlarni buzish oqibatlarini tushunmaslikdir. Qonunni mensimaslik, ya'ni Kichik qoidabuzarliklarni (yengil yo'l bilan o'tish, jamiyat joyida tartibni buzish) jiddiy qabul qilmaslik, "hech kim bilmaydi" deb o'ylash kabilarni ko'rishimiz mumkin.

Harakatdagi adolatsizliklar esa qonun ustuvor emas, korrupsiya keng tarqalgan deb hisoblab, o'z manfaatini qonundan ustun qo'yish kabi misollarni hayotta ko'rishimiz va ulardan to'g'ri xulosa qilishimiz zarurdir.

Oilaviy va ijtimoiy muhit

Oilada huquqiy qadriyatlar singdirilmasa, shaxs qonuniy normalarga hurmatsizlik bilan qarashi mumkin. Jamiyatdagi adolatsizlik, korrupsiya va notenglik yoshlarni huquqiy nihilizmga moyil qiladi. Media va axborot Makoni. Internet va ijtimoiy tarmoqlarda noto'g'ri ma'lumotlar, stereotiplar va qonuniy normalarni inkor etuvchi kontent yoshlarni huquqiy nihilizmga yo'naltiradi. Shaxsiy motivatsiya va qarorlar. Ba'zi yoshlar qonunni faqat o'z manfaatlariga zid bo'lgan hollarda qabul qiladi. Ijtimoiy adolatsizlik va korrupsiya. Jamiyatda qonunlarni teng qo'llashning yetishmasligi, korrupsiya, siyosiy adolatsizlik yoshlarning qonuniy normalarga ishonchini susaytiradi. Yoshlar ongida huquqiy nihilizmning ko'rinishlari turlicha bo'ladi, va biz quyidagilarni misol qilishimiz mumkin. Masalan, Qonunga nisbatan ishonchsizlik yani qonunlar adolatsiz yoki faqat kuchlilar uchun deb hisoblash, uni ijro etishga majbur emasligini o'ylash. Shu bilan birgalikda huquqiy savodsizlikni ham uchratamiz, bu esa o'z huquq va burchlarini bilmaslik, qonunlarni buzish oqibatlarini tushunmaslikdir.

Qonunni mensimaslik esa Kichik qoidabuzarliklarni (yengil yo'l bilan o'tish, jamiyat joyida tartibni buzish) jiddiy qabul qilmaslik, "hech kim bilmaydi" deb o'ylash kabilarni ko'rishimiz mumkin. Harakatdagi adolatsizliklar esa qonun ustuvor emas, korrupsiya keng tarqalgan deb hisoblab, o'z manfaatini qonundan ustun qo'yish kabi misollarni hayotta ko'rishimiz va ulardan to'g'ri xulosa qilishimiz zarurdir. Jumladan, Jamiyat xavfsizligiga tahdid: Yoshlar qonunlarga hurmat qilmasa, jinoyatlar va ijtimoiy nizolar ko'payadi. Hamda ijtimoiy institutlarga bo'lgan ishonchning pasayadi, yani yoshlar davlat organlariga, sud tizimiga va huquqni muhofaza qiluvchi tashkilotlarga ishonmasligi ijtimoiy birdamlikni susaytiradi, va shaxsiy mas'uliyatning yo'qolishiga ham olib keladi, shaxs o'z harakatlarining oqibatlarini baholay olmaydi. Axloqiy me'yorlarning susayadi hamda yolg'on, firibgarlik va ijtimoiy mas'uliyatsizlik yoshlar orasida ko'payadi. Endi esa mavzuni real hayot misollari va kazuslar bilan yanada chuqurroq o'rganamiz.

Masalan, Talaba imtihon topshirishda firibgarlik qilgani aniqlanadi. Bu holat uning huquqiy ongining yetarli emasligini va huquqiy nihilizmga moyilligini ko'rsatadi.

Ijtimoiy tarmoqda yoshlar yolg'on ma'lumot tarqatadi, bu esa ijtimoiy nizolar va noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'ladi. Yoshlar jamiyatdagi korrupsiya va adolatsizlikni ko'rib, qonunlarga ishonchsizlik bildiradi va bu holat ularni huquqiy nihilizmga undaydi. Universitet talabalari ko'plab qonuniy me'yorlarni bilmaslik tufayli o'zini himoya qila olmay, ijtimoiy huquqiy nizolarga duch keladi. Talaba yoki yosh ishchi ish joyida mehnat qonunchiligini bilmasligi sababli o'z huquqlarini talab qilmaydi va bu huquqiy nihilizmning amaliy ko'rinishidir.

Shu jumladan, statistik ma'lumotlar va tahlillar bilan tanishib chiqamiz.

O'zbekiston Ichki ishlar vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda 16-25 yoshdagi fuqarolar orasida qonunbuzarlik darajasi 18% ga o'sdi, shuningdek ularning asosiy qismi huquqiy bilim yetishmasligi va jamiyatdagi adolatsizlikdan kelib chiqqan. Hamda firibgarlik bilan bog'liq holatlar 12% ni tashkil qiladi. Shu bilan birgalikda sud tizimiga ishonchsizlik 35% darajasida kuzatilgan. Ota-onalar va maktab orqali huquqiy tarbiya olgan yoshlar qonunlarga hurmat darajasi yuqori – 72%ni tashkil qiladi.

Huquqiy ongini shakllantirish va tavsiyalarni ham alohida anglab olishimiz zarur. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida huquqiy fanlarni o'qitish, inson huquqlari va sud tizimi bo'yicha mashg'ulotlar tashkil etish.

Ota-ona tarbiyasida qonun va adolat tushunchasini singdirish, yoshlarni axloqiy va huquqiy qadriyatlar bilan tarbiyalash va ijtimoiy tarmoqlarda huquqiy kontent yaratish, huquqiy qadriyatlarni targ'ib qilish, yoshlar orasida qonuniy normalarga hurmatni oshiruvchi ijtimoiy reklama va video-loyihalarni amalga oshirish. Shu bilan birgalikda yoshlar uchun huquqiy seminarlar, muhokamalar, sud ishlarida kuzatuvchi sifatida ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish.

Hususan, davlat va nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlikda yoshlar uchun huquqiy treninglar, intellektual o'yinlar va tajribaviy mashg'ulotlar tashkil etish zarur.

Universitet va maktablarda huquqiy fanlarni interaktiv tarzda, real kazuslar va misollar bilan o'qitish ham albatta ijobiy ta'sir ko'rsatadi dep hisoblayman.

Xulosa: Huquqiy nihilizm - bu jamiyat kelajagiga solingan jiddiy tahdiddir. Agar yoshlar qonunni mensimasa, adolat yo'qoladi, tartibsizlik kuchayadi va jamiyat tanazzulga yuz tutadi. Shu bois yoshlar ongida huquqqa nisbatan hurmatni shakllantirish- nafaqat davlat organlarining, balki har bir ota-ona, ustoz va ziyolining ham muhim vazifasidir. Huquqiy nihilizm yoshlar ongida huquqiy madaniyatning pasayishiga va shaxsiy mas'uliyatning yo'qolishiga olib keladi. Shu sababli, yoshlar ongida qonun va huquq tushunchasini shakllantirish, ularni huquqiy bilim va madaniyat bilan boyitish dolzarb vazifa hisoblanadi. Maqolada huquqiy nihilizmning sabablari, yoshlar ongiga ta'siri va uni kamaytirish bo'yicha tavsiyalar keltirildi. Real hayot misollari va kazuslar orqali huquqiy ongning muhimligi ko'rsatildi.

Yoshlar shuni anglab yetishlari kerakki: Qonun - faqat jazolash uchun emas, balki insonni himoya qilish uchun yaratilgan eng muhim me'yoriy kuchdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov S., Huquqshunoslik asoslari, Toshkent, 2021.
2. Karimov A., Yoshlar va huquqiy madaniyat, Toshkent, 2020.
3. Rasulov B., Huquqiy nihilizm va ijtimoiy oqibatlari, Toshkent, 2019.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Toshkent, 2018.
5. Xolmatov R., Huquqiy tarbiya va yoshlar, Samarkand, 2022.
6. Tursunov M., Huquqiy ong va yoshlar, Toshkent, 2020.
7. Sultonov D., Jamiyat va huquqiy madaniyat, Buxoro, 2019.
8. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi statistik ma'lumotlari, 2024.
9. Jalilov N., Yoshlar huquqiy madaniyati, Toshkent, 2023.
10. Internet va ijtimoiy tarmoqlarda huquqiy targ'ibot materiallari, 2024.
11. O'zbekiston respublikasi Oliy Majlisi materiallari. -Toshkent, 2021.
12. Internet manbalari, lex.uz, constitutions.uz, edu.uz
13. Huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturi. - Toshkent, 2017.
14. " Yoshlar huquqlari" xalqaro pakt. - Nyu-York, 1966.